

Drentse Welstandsprijs 2001 – agrarische bebouwing

De jury

Voorzitter:

mevr. drs. H.G. Hekkema,
kunsthistorica/publiciste

Leden:

ir. M.A. Klaver,
architect, lid van de Welstandscommissie van Het Drentse Welstandstoezicht
ir. B. van Nes,
architect,
voorzitter/lid van de Welstandscommissie voor de gemeente Emmen
ir. W.F. Huurman,
stadsarchitect van de gemeente Assen

Secretaris:

L. de Graaf,
architect/adviseur bij de Stichting Het Drentse Welstandstoezicht.

Selectie en jurering

Alvorens de jury met haar activiteiten begon, heeft de secretaris uit het archief van Het Drentse Welstandstoezicht de eerste ruwe selectie gemaakt. Deze selectie van zo'n

220 plannen leverde volledig nieuwe agrarische bedrijven in de klassieke zin van het woord op, ontwerpen voor grootschalige uitbreidingen of verbouwingen en bijzondere bedrijfsvormen, voortkomend uit de veranderende functie van het landelijke gebied. De gemeenten Assen en Emmen hebben geen geschikte projecten gevonden om mee te dingen. De overige gemeenten hebben twee gerealiseerde ontwerpen aangedragen voor jurering.

Na een globale beoordeling van de tekeningen bleven er 50 plannen ter bestudering door de jury over. In de eerste jurybijeenkomst op 4 mei selecteerde de jury 17 projecten voor de eindbeoordeling op 31 mei 2001. De secretaris heeft hiervan een fotopresentatie voor de jury gemaakt. De jury bezocht uiteindelijk acht projecten en nomineerde er vervolgens drie voor de prijs.

Bij de selectie is, behalve op architectonische kwaliteit, gelet op de algehele uitwerking van het ontwerp, de ordening van de diverse bedrijfs-elementen, de vormgeving van de buitenruimte, de inpassing in de omgeving en op het al dan niet hebben van een voorbeeldfunctie voor toekomstige agrarische bebouwing.

Vledderveen

Verbouwing bedrijfswoning en uitbreiding melkveebedrijf

Opdrachtgever:
A. Duiven

Architect:
Cor Kalfsbeek te Vledderveen

Ruinerwold

Nieuwbouw melkveebedrijf met bedrijfswoning

Opdrachtgever:
J.R. Remmets

Architect:
Clay en Brink architecten te Ruinerwold
nu: bureau b+o Architecten BNA te Ansen

Orvelterveld

Nieuwbouw informatiecentrum bij biologisch dynamisch akker- en tuinbouwbedrijf

Opdrachtgever:
Familie Hidding

Architect:
DAAD Architecten te Borger

Orvelterveld

Nieuwbouw informatiecentrum bij biologisch-dynamisch akker- en tuinbouwbedrijf De Wenning

Opdrachtgever:
Familie Hidding

Architect:
DAAD Architecten Borger

De familie Hidding heeft in 1985, na jarenlang elders geboerd te hebben, het betreffende bedrijf in Orvelterveld betrokken. In 1990 besloten zij over te gaan op biologische akker- en tuinbouw, in 1999 werd de onderneming erkend als biologisch-dynamisch bedrijf. Bij het bedrijf was al, en is nog steeds, een minicamping gevestigd.

De biologische bedrijfsvoering genereerde een sterke vraag om voorlichting. Op verzoek van de provincie Drenthe werd het bedrijf een officieel voorlichtingsbedrijf. Na enkele jaren voorlichting vanuit de huiskamer gegeven te hebben, besloot de familie Hidding speciaal voor dit doel een nieuw bedrijfsgebouw op te richten. Op suggestie van de provincie kreeg DAAD Architecten hiervoor de ontwerp-opdracht. Dit bureau is er in geslaagd met zeer sobere middelen architectuur van een hoog gehalte te scheppen en daarbij ook de voor dit bedrijf zo belangrijke milieuaspecten te visualiseren.

Het gebouw is opgebouwd uit een 'open' buitenschil met een rechthoekige hoofdvorm en een lessenaardak en een gesloten, grotendeels los van de schil geplaatst, eveneens rechthoekig binnengebouw waarin het voorlichtingscentrum en bescheiden sanitaire voorzieningen zijn ondergebracht. De hoge zijde is naar het bestaande complex gericht.

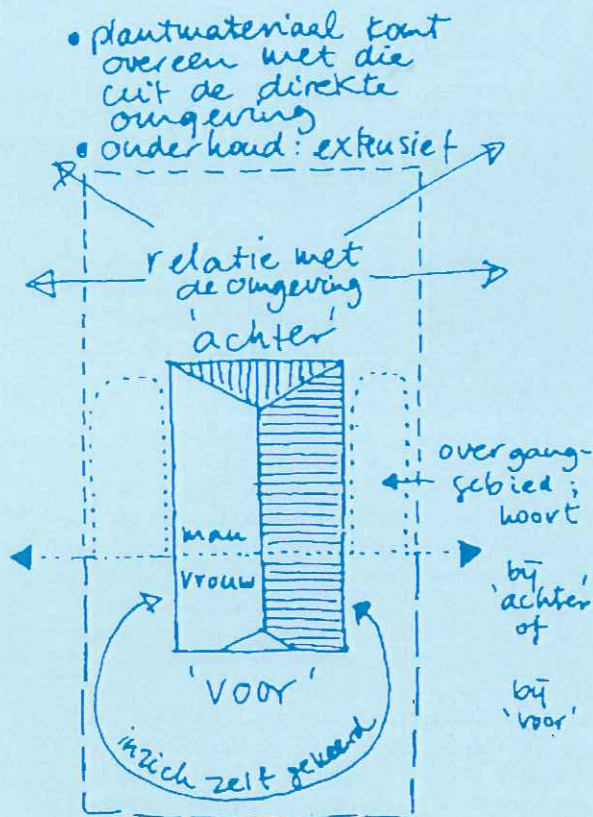
De gevels zijn uitgevoerd in ongeschaafd inlands larikshout, dat nu al op een natuurlijke manier aan het vergrijsen is. Het dak is bedekt met sedum. In verband met de gestelde energiewensen is het gebouw gedeeltelijk in de grond gebouwd. Het vloerpeil ligt een meter onder het om het gebouw opgehoogde maaiveld. De vloeren zijn gemaakt van leem, de binnenmuren van vermitselde leemsteen en de isolatie is uitgevoerd in hennep. Om het 'binnengebouw' te bereiken zijn twee betonnen hellingbanen met keermuren aangelegd die deel uitmaken van de overdekte

'gang' aan een zijde van het buitengebouw. Vanuit het laagste gedeelte van die gang geeft een houten trapje toegang tot het op het verhoogde maaiveld aangelegde terras. Aan de noordwestzijde is een rij palen opgericht, waarop zonnepanelen zijn geplaatst. De draagconstructie, eveneens van larikshout, is een visueel duidelijk aanwezig element. De details zijn uiterst zorgvuldig doorgewerkt en vormgegeven.

Door het gebouw op een lijn te situeren met de al aanwezige schuren en het met de hoge gevel daarop te richten, zoekt het ondanks de af-

wijkende vormgeving, toenadering tot het bestaande complex. Voor het erf heeft landschapsarchitect Hugo Bos uit Emmeloord een inrichtingsontwerp gemaakt dat voorziet in een boomsingel op de noordwestgrens van het terrein en dat op den duur zal zorgen voor een verdere integratie van de om het nieuwe gebouw liggende ruimte met het oude bedrijf. Helaas heeft die singel momenteel nog onvoldoende maat, dit in tegenstelling tot de bestaande singel om het oude bedrijf. Het gevolg is dat van integratie met het oude bedrijf nog geen sprake is en dat de tijdens het kampeerseizoen op de weide rondom het gebouw geplaatste caravans in sterke mate het beeld beheersen. Hierdoor maakt het gebouw op de argeloze beschouwer eerder de indruk van een sanitair gebouw ten behoeve van de mini camping dan van een voorlichtingscentrum dat deel uitmaakt van een biologisch-dynamisch bedrijf. Desondanks is de jury van oordeel dat de architectonische kwaliteit van het gebouw en de voorbeeldwerking ervan, mede in relatie tot de functie, zo bijzonder zijn en dat de potentie van het inrichtingsontwerp van het omliggende terrein zo groot is, dat aan dit project de Welstandsprijs 2001 moet worden toegekend.

Boerenbebouwing in een knuffelbaar landschap

- maestuin en boomgaard
- Siertuin en park bomen
- onderhoud: intensief
- show motief

Varkenspest, de BSE of gekke koeienziekte, MKZ – was de boerenbedrijvigheid eens voor de meeste burgers een 'ver-van-mijn-bed-show', de afgelopen jaren is daarvan geen sprake meer. Sla een willekeurige krant op of werp een blik op het journaal, berichten over de agrarische bedrijfstak zijn aan de orde van de dag. Tegelijkertijd spiegelt de reclamespot die aan het journaal voorafgaat en er door wordt gevolgd ons een ware idylle voor. "Op het land waar het leven goed is." Meisjes in klederdracht die hun waar aanprijzen met: "Geen cent te veel, hoor". Zingende koeien die zo graag hun melk afstaan voor vla in de smaken "hopjes, vanille en chocola". En wat te denken van gemoedelijke koeien op een kleurige tractor en in het dorpscafé, geflankeerd door een halfgare gek, die weet dat je voor de betere zuivel bij 'Boerenland' moet wezen. Zelfs een koe op badslippers en met badmuts wordt niet geschuwd: "Ik zei nog zo: geen bommetje!" De decadenatie van het Boerenlandspotje rond het zwembad is mogelijk veelbetekend. Kunnen we in de mallotige boer wellicht een Drentenier zien, iemand die zijn Zwitserlevengevoel in Drenthe botviert? Een Drentenier met agrarische aspiraties? Wie weet.

In het landelijke gebied, en zeker in het Noorden, doen zich veranderingen voor die veel te maken hebben met de agrarische sector en met de teruggang in die sector. Het gaat daarbij om transformatieprocessen, die soms sluipend langzaam, maar wel degelijk ingrijpend zijn. Uniformering en schaalvergroting in de landbouw leiden tot een verschraling van het beeld van het landschap. Anderzijds zijn boerderijen nu woonboerderijen, boerenschuren caravanstallingen. We kamperen bij de boer, slapen in de stallen. Het landelijke gebied is van ons allemaal en heeft iets knuffelbaars gekregen. Waar dat toe leidt werd in de buurprovincie Groningen afgelopen winter meer dan duidelijk. Het plan om in het kader van een manifestatie over landschap aan de rand van het landelijke gebied een terp te bouwen als tijdelijk onderkomen voor een tentoonstelling leidde tot relletje waar ook de landelijke pers gretig op insprong. Een zelfde soort van Groninger akkefietje in het kader van een stedelijke manifestatie, waarbij een permanent bouwwerk op een historische binnenstadlocatie in het geding was, bleef daarentegen beperkt tot een storm in een glas water op lokaal niveau. In het eerste geval voerden tegenstanders aan dat

het landschap zou worden aangetast, dat een tijdelijke terp zou bijdragen aan de teloorgang van het landschap. In datzelfde landschap zijn logge prefab-loodsen die het zicht op de omgeving ontnemen, standaard-silo's op onmogelijke plaatsen, het dempen van millennia-oude sloten en 'schortjes' van witte, schimmel langs de dorpen bijna als vanzelfsprekend aan de orde. We knuffelen het landschap murw en doen het tezelfdertijd achteloos in de uitverkoop.

Binnen de Drentse Welstandsprijs is dit jaar de agrarische bedrijfsbebouwing aan de orde. Tegen de geschetste ontwikkelingen is dat een interessant gegeven. Investeren boeren vandaag de dag nog in de architectonische kwaliteit van hun

bedrijfshuisvesting? Voelen ze zich verantwoordelijk voor het aanzien van het landelijke gebied? Is er een marge om iets meer te doen dan het strikt noodzakelijke? Wordt er een architect in de arm genomen? En heeft die architect dan een adequaat en aansprekend antwoord op de gestelde ontwerppoging? Een antwoord dat van deze tijd is én recht doet aan structuren en typologieën die zich in de loop van eeuwen gevormd hebben? De voorselectie en selectie van mogelijke kandidaten voor de Drentse Welstandsprijs 2001 spreekt boekdelen. In kwantitatieve zin was de oogst nogal karig, wat niet zo verwonderlijk is aangezien het aantal boerenbedrijven eerder slinkt dan groeit. Anderzijds zijn er zeker in

Drenthe nogal wat boeren die een neventak ontwikkelen. En naast de gebruikelijke akkerbouw- en veeteeltbedrijven, is er de opkomst van andersoortige, al dan niet alternatieve fokkerijen en teelten. Zo kwamen bij de voorselectie bijvoorbeeld een biologische bessenkwekerij en een kwekerij van shii-takepaddenstoelen langs. Ook daarin komt het veranderende functioneren van het landelijke gebied naar voren.

Gezien de schrale oogst rees heel even de vraag of het uitreiken van de Drentse Welstandsprijs 2001 voor agrarische bedrijfsbebouwing wel doorgang zou moeten hebben. Maar aangezien bij het toekennen van de welstandsprijs niet alleen de prijs telt, maar vooral ook het voeden van het debat over architectonische kwaliteit en het 'wel staan' van bebouwing, is die vraag al snel van tafel geveegd. Niet alleen kwantitatief, maar ook kwalitatief viel de opbrengst nogal tegen. Doorgaans, zo bleek, worden standaardoplossingen aangedragen, voor zowel de bedrijfsbebouwing als de woning. Of er wordt flink uitgepakt, met stoere rieten kappen en roetjesramen, lange oprijlanen, forse overstekken en wat al niet. De selectie heeft de jury dit jaar dan ook op z'n janboerenfluitjes kunnen doen. Slechts drie plannen kregen een nominatie. Twee daarvan betreffen echte, onversneden melkveebedrijven.

In het ruilverkavelingsgebied Ruinerwold-Koekange zijn nogal wat nieuwe veeteeltbedrijven gebouwd en het is

verheugend dat aardig wat boeren daarbij een architect hebben ingeschakeld. Het bureau Clay en Brink Architecten uit Ruinerwold is veruit favoriet. Het bureau heeft de lessen van de Amerikaanse architect en theoreticus Robert Venturi, zoals onder meer verwoord in diens *Complexity and Contradiction in Architecture*, hoog in het vaandel. Zo wordt in het genomineerde bedrijf aan de Hesselterweg van J.R. Remmelts door de groepering van de afzonderlijke gebouwen en de erfinrichting een onderlinge samenhang bereikt, terwijl in beeldmiddelen en materialen een losjes spel à la Venturi is gespeeld. Het idioom van de agrarische bebouwing uit de omgeving diende als uitgangspunt. Dakschilden en 'uilenborden' zijn sterk aangezet, terwijl een 'arm' materiaal als damwandprofiel door de wijze van toepassen aan zowel de voor- als de achterzijde, een heel sterke, eigen expressie krijgt.

Ook de verbouw van het woonhuis door architect Cor Kalfsbeek bij het melkveebedrijf van A. Duiven aan de P.V.V. Jansenlaan in Vledderveen doet wel wat denken aan de architectuur van Robert Venturi, in het bijzonder aan het huis dat de Amerikaan voor zijn moeder bouwde. Een bewust Venturi-achtige ingreep is de zinken, halfronde uitbouw met aan weerszijde van de schoorsteen kleine uitzichttramen, contrasterend met een vrij bescheiden, archetypisch woonhuis, echter niet. Sterker: het huis, dat door de zinken uitbouw een bijzondere uitstraling krijgt, is gewoon zo'n saaie, nietszeggende woning bij

een ruilverkavelingsboerderij uit de jaren '60. Overigens mist niet alleen de visueel-sterke uitbouw zijn uitwerking niet, ook ingrepen als het aanbrengen van een zadeldak op het van oorsprong platte tussenlid tussen woning en bedrijf, het 'afpalen' van het terrein door de wijze van situeren van een op zichzelf weinig opwindende, nieuwe stal en de inrichting van het erf als presentatie-tuin zijn simpel, maar doeltreffend.

Het ontwerp dat de Drentse Welstandsprijs 2001 in de wacht sleept, betreft niet een traditioneel agrarisch bedrijf, maar een biologisch-dynamisch akker- en tuinbouwbedrijf, dat bovendien de handen vol heeft aan een minicamping en een kleinschalig voorlichtingscentrum. Het bouwwerk voor het informatiecentrum dat DAAD Architecten uit Borger vervaardigde voor de familie Hidding uit Orvelterveld en waarin ook toiletvoorzieningen voor het campinkje zijn ondergebracht, is van een plezierige eenvoud. Ongeschaafd larikshout, een sedumdak, lemen vloeren, vermetselde leemsteen, isolatie van hennep – het zijn materialen die wellicht in eerste instantie vooral associaties oproepen met geitenwollen sokken en kronkelig-organische architectuur. De wijze waarop DAAD Architecten de natuurlijke materialen inzette, heeft echter niets van doen met vormtaal die binnen die sferen gebruikelijk is. Integendeel, DAAD Architecten ontwierp een fris én vriendelijk ogend bouwwerk met een rechthoekige hoofdvorm en een halfopen schil, waarbinnen aan de

zijde van de bestaande bebouwing de entrees tot de sanitaire voorzieningen en het voorlichtingscentrum zijn georganiseerd. Weliswaar heeft de singel, onderdeel van een nieuwe terreininrichting, momenteel nog onvoldoende maat, waardoor het nieuwe gebouw niet echt op de bestaande bebouwing betrokken is. Maar dat is slechts een kwestie van tijd.

Herma Hekkema

